

ДЕКОРАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОЗДОБЛЕННЯ КНИЖКОВИХ ПАЛІТУРОК

Вовк О.В., доцент, кафедра МСТ, ХНУРЕ
Лобода Д.А., бакалавр, кафедра МСТ, ХНУРЕ
Кушнірова Д.А., бакалавр, кафедра МСТ, ХНУРЕ

Анотація. У роботі розглянуто основні декоративні способи оздоблення книжкових палітурок, що використовуються у сучасному книжковому дизайні та оформленні видань. Проаналізовано особливості застосування різних матеріалів і технологій, зокрема полімерної глини, натуральної шкіри та текстильних матеріалів. Показано, що використання художніх елементів і комбінованих матеріалів дозволяє створювати оригінальні дизайнерські рішення для колекційних, подарункових та арт-видань.

Ключові слова: книжкова палітурка, декоративне оздоблення, художнє оформлення, дизайн книги, полімерна глина.

Книжкова палітурка [1-4] є важливим конструктивним і художнім елементом друкованого видання. Вона виконує не лише захисну функцію, забезпечуючи збереження книжкового блоку під час експлуатації, але й формує естетичне сприйняття книги. Особливо важливу роль декоративне оформлення відіграє у подарункових, колекційних та арт-виданнях, де палітурка стає частиною художнього образу книги [5, 6].

Сучасні технології дозволяють використовувати широкий спектр матеріалів та декоративних прийомів. Найбільш поширеними є оздоблення палітурок із використанням полімерних матеріалів, натуральної шкіри та текстильних покриттів. Кожен із цих способів має власні технологічні особливості, переваги та сфери застосування.

Мета дослідження полягає у вивченні сучасних способів декоративного оздоблення книжкових палітурок, аналізі матеріалів і технологій, що застосовуються для їх створення, а також визначенні їхнього впливу на естетичні властивості та довговічність друкованої продукції.

Оздоблення палітурок із використанням полімерної глини належить до сучасних художніх технік декору, які дозволяють створювати виразний рельєф і надають виробу індивідуального авторського характеру. Як і в традиційній твердій палітурці, основою конструкції є міцний палітурний картон і зшитий книжковий блок, однак декоративний шар формується не шляхом тиснення, а завдяки ручному ліпленню об'ємних елементів.

Для створення декору використовується полімерна глина на основі ПВХ, яка у пластичному стані легко піддається формуванню та дає змогу відтворювати дрібні деталі – орнаменти, рослинні мотиви, рамки або складні композиції. Після формування елементів матеріал закипає при визначеній температурі, у результаті чого він твердне, набуває міцності та зберігає задану форму. Завдяки цьому можна створювати складні багат шарові рельєфи, які залишаються стабільними під час експлуатації книги.

Як основу для декоративного шару зазвичай використовують шкіру, екошкіру або щільний текстиль, попередньо наклеєний на палітурний картон. Для кращої адгезії поверхню можуть ґрунтувати або робити злегка шорсткою. Після запікання сформовані елементи додатково закріплюють еластичними клеями, що забезпечує надійне з'єднання матеріалів із різною жорсткістю.

Виразність декору часто посилюється використанням додаткових вставок – імітації каміння, скляних деталей, металевих елементів або мінералів. Такі декоративні компоненти можуть втискатися у глину до запікання або закріплюватися після нього за допомогою клею, що робить кожну палітурку унікальною.

Після завершення формування рельєфу поверхню розписують акриловими фарбами, застосовуючи техніки тонування, патинування чи «сухого пензля». Це підкреслює фактуру рельєфу. Фінальний етап – нанесення прозорого лаку або захисної смоли, які захищають декор від механічних пошкоджень, вологи та впливу ультрафіолету.

Поєднання міцної основи, правильно обробленої полімерної глини та якісного фінішного покриття забезпечує довговічність такої палітурки. За належного користування декоративні елементи тривалий час зберігають свій вигляд, тому подібні рішення часто застосовують у художніх, колекційних і подарункових виданнях (рис.1).

Рисунок 1 – Оздоблення палітурок з використанням полімерної глини [7]

Основою палітурок із використанням шкіри є міцний палітурний картон підвищеної щільності (близько 2,5-3 мм), який забезпечує жорсткість і стабільність конструкції під час тривалого користування. Для корінця зазвичай застосовують тонший картон у поєднанні з тканиною або марлею, що дозволяє книзі легко відкриватися без утворення тріщин і заломів. У дорогих виданнях книжковий блок додатково зміцнюють нитяним шиттям і марлевою прокладкою, що підвищує міцність з'єднання та довговічність виробу.

Покривним матеріалом найчастіше слугує натуральна шкіра, зокрема теляча або козяча. Вона має однорідну волокнисту структуру, добре піддається обробці та характеризується високою еластичністю. Завдяки цим властивостям шкіра підходить для різних способів декоративного оформлення, зокрема тиснення та формування рельєфних елементів. З часом матеріал набуває природної патини, що підкреслює якість виробу [8, 9] та надає йому благородного вигляду. У менш дорогих виданнях

іноді використовують штучну шкіру (PU або eco-leather), яка має багатшарову структуру, але поступається натуральній за довговічністю та глибиною рельєфу.

Для створення складних декоративних деталей застосовують різні формувальні матеріали, зокрема термопластичні смоли, поліуретан або композитні склади. Вони дають змогу отримати чіткі об'ємні елементи, що зберігають форму після затвердіння. Такі деталі використовують для створення рамок, центральних композицій, декоративних накладок або інших художніх вставок, які після монтажу можуть додатково фарбуватися чи стилізуватися під основний матеріал палітурки.

Декоративне оздоблення часто доповнюється металевими елементами, виготовленими переважно з латуні або бронзи, рідше – зі сталі з декоративним покриттям. Ці матеріали відзначаються стійкістю до корозії та з часом утворюють природну патину. Металеві кутики, застібки, накладки чи ланцюжки не лише підсилюють естетичний вигляд виробу, а й виконують захисну функцію, оберігаючи краї палітурки та корінець від пошкоджень.

Для з'єднання всіх елементів використовують еластичні клеї на основі ПВА або поліуретану, які зберігають свої властивості навіть при тривалих навантаженнях і не пересихають. У виробках ручної роботи клейове з'єднання часто поєднують із механічними кріпленнями, що підвищує надійність конструкції та забезпечує тривалий термін служби палітурки (рис. 2).

Рисунок 2 – Оздоблення палітурок з використанням шкіри

Текстильна палітурка є прикладом художнього оформлення книги, у якому поєднуються традиційні палітурні технології та декоративно-ужиткові прийоми, зокрема вишивка, мереживо та ручне оздоблення тканиною. Основою конструкції, як і в класичній твердій палітурці, слугує палітурний картон або інша щільна основа. Однак як покривний матеріал використовують не шкіру, а натуральний текстиль – найчастіше льон, бавовну або мішковину, які відзначаються міцністю та здатністю добре зберігати форму.

Тканина натягується або приклеюється до палітурних кришок за допомогою еластичного клею, після чого її краї акуратно загортаються всередину. Для створення

більш виразного декоративного ефекту матеріал може поєднуватися з іншими текстурами, наприклад мереживом, тасьмою чи декоративними стрічками.

Оздоблення таких палітурок часто виконується за допомогою ручної вишивки, аплікації або нашивних елементів. Вишивку виконують до остаточного складання палітурки, що дозволяє уникнути деформації тканини та забезпечити рівномірне натягнення. Для цього використовують бавовняні, лляні або шовкові нитки, іноді доповнені декоративними деталями – ґудзиками, підвісками чи дрібними намистинами.

Корінець у подібних палітурках часто має м'яку або напівм'яку конструкцію з тканинною основою без жорсткого картону. Завдяки цьому книга легко відкривається, що особливо характерно для альбомів, щоденників або скетчбуків. Додатково можуть використовуватися текстильні стрічки, шнури або ґудзики, які виконують як декоративну, так і практичну функцію, фіксуючи книгу та захищаючи сторінки.

Для підвищення довговічності текстиль іноді обробляють спеціальними захисними складами або тонким шаром текстильного воску. Таке покриття зменшує поглинання вологи, захищає поверхню від забруднень і уповільнює зношування матеріалу. У поєднанні з міцним зшитим книжковим блоком це забезпечує тривалий термін служби палітурки навіть при частому використанні.

Текстильні палітурки найчастіше використовують для художніх і подарункових видань, арт-книг, альбомів, скетчбуків або щоденників. Їхня особливість полягає у поєднанні функціональності книги з естетикою ручної роботи, завдяки чому кожен екземпляр має індивідуальний вигляд і декоративну цінність (рис. 3).

Рисунок 3 – Оздоблення палітурок з використанням текстильного матеріалу

У ході дослідження було розглянуто основні способи декоративного оздоблення книжкових палітурок та проаналізовано матеріали й технології, що застосовуються для їх створення. Встановлено, що вибір типу оздоблення суттєво впливає не лише на естетичний вигляд видання, а й на його міцність, довговічність та функціональність. Зокрема, палітурки з використанням полімерної глини доцільно застосовувати для художніх, колекційних і подарункових видань, де важливу роль відіграє індивідуальність та виразний декоративний ефект. Шкіряні палітурки найкраще

підходять для престижних, колекційних або довготривалих видань, оскільки вони характеризуються високою зносостійкістю та можливістю використання різних технік тиснення. Текстильні палітурки є оптимальними для арт-книг, альбомів, скетчбуків і щоденників, де важливими є декоративність, оригінальність і поєднання книги з елементами ручної роботи.

Таким чином, правильний вибір матеріалів і технологій оздоблення дозволяє не лише покращити зовнішній вигляд друкованої продукції, а й підвищити її практичні характеристики. Отримані результати можуть бути використані як рекомендації для вибору оптимального способу декоративного оформлення палітурок залежно від призначення та типу видання.

Література.

1. Вовк, О.В., & Григор'єв О.В. (2021). Технологія та обладнання поліграфічних процесів: конспект. Харків: ХНУРЕ.
2. Дурняк, Б.В., Ткаченко, В.П., & Чеботарьова, І.Б. (2011). Стандарти в поліграфії та видавничій справі: довідник. Львів: УАД.
3. Ткаченко, В.П., Чеботарьова, І.Б., Киричок, П.О., & Григорова, З.В. (2008). Енциклопедія видавничої справи: навч. посібник. Х.: ХНУРЕ.
4. Шпак, В.І. (2017). Поліграфія: книга редактора : навчальний посібник. К.: ДП «Експрес-об'ява».
5. Теремій, І.Д., & Вовк, О.В. (2026). Палітурка як елемент художньої концепції артбука. Інформаційні технології в сучасному світі: дослідження молодих вчених. (с. 193).
6. Рябуха, А.С., & Вовк, О.В. (2026). Тактильне та інтерактивне оздоблення дитячих книг: вплив на вибір обладнання та технології виробництва. Інформаційні технології в сучасному світі: дослідження молодих вчених. (с. 187).
7. Awesome Inventions. (n. d.). Latvian Artist Aniko Creates Beautifully Enchanting Book Covers That Capture Your Attention Immediately. <https://www.awesomeinventions.com/enchanting-fantasy-book-covers/>.
8. Григор'єв, О.В., & Вовк, О.В. (2022). Метрологічне забезпечення якості поліграфічної продукції. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології. Т. 1. (с. 16-17).
9. Григор'єв, О.В., Вовк, О.В., & Кириллова, Д.В. (2024). Контрольно-вимірювальне обладнання додрукарського етапу – гарантія якості друкованої продукції. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології. Т. 2. (с. 207-209).